

О. В. Юрченковикладач кафедри фізики
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

ПРИНЦИП НАРОДНОСТІ ЯК ОСНОВА ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ В СПАДЩИНІ М.О. МАКСИМОВИЧА

Статтю присвячено теоретичним і методологічним аспектам становлення і розвитку ідеї народності у творчій спадщині М.О. Максимовича, який належить до плеяди вітчизняних науковців і педагогів вищої школи. Установлено, що педагог поділяв передові погляди на роль народу в історії, а поняття народності вважав одним із найважливіших історико-культурних понять свого часу. Доведено, що педагог уважав принцип народності визначальним як в організації суспільного життя в країні, так і у власній науковій та педагогічній роботі. Розглядаючи питання розумового розвитку народу, він зазначив, що поряд із запозиченнями надбав інших народів настає час, коли народ починає спиратися на власні творчі сили. Підкреслено, що зроблені М.О. Максимовичем висновки про суттєві відмінності історичного шляху, менталітету, культури різних народів визначили його думку про неприпустимість механічного копіювання їх досвіду. Установлено, що педагог визначив умови засвоєння іноземного досвіду для користі власної країни і народу. Показано, що проголошений принцип був основою фольклористичної діяльності науковця. Систематично збираючи та досліджуючи фольклорні твори, М.О. Максимович розвинув ідею народності, застосував поняття «народність» до аналізу історії і пісенної спадщини. Наголошено на доведенні М.О. Максимовичем своєрідності духовного життя кожного народу та виокремленні особливостей культури рідного народу. Установлено, що педагог уводив результати своїх досліджень у навчально-виховний процес у вищій школі, публікував їх і як матеріал до лекцій, і як матеріал для широкого кола читачів. Підкреслено, що суттєві відмінності історичного шляху, менталітету, культури різних народів визначають неприпустимість механічного копіювання їх досвіду. Установлено, що вчений визначив умови позитивного використання засвоєння досвіду інших народів для розвитку рідного народу. Доведено, що вчений установив взаємозв'язок між застосуванням принципу народності і розвитком національної свідомості.

Ключові слова: народність, принцип народності, народна творчість, виховання, національна свідомість, М.О. Максимович.

Постановка проблеми. Сучасний світ характеризується взаємозв'язком і взаємовпливом народів і країн у всіх сферах життя, що супроводжується появою тенденцій до відчуження молоді від національної культури. Перетворення ж, що відбуваються в сучасному соціумі і викликані процесами глобалізації, активізують процеси національного самоусвідомлення і актуалізують звернення до ідеї народності в сучасному вихованні. Ці процеси збуджують потребу дослідження низки аспектів ідеї народності в спадщині видатних педагогів і науковців минулого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Видатні вітчизняні педагоги і науковці розглядали різні аспекти проблеми національного виховання, втілення ідеї народності у навчально-виховний процес, формування національної свідомості молоді. До цієї багатогранної спадщини належать твори К.Д. Ушинського, М.І. Пирогова, М.О. Максимовича, О.О. Потєбні, О.В. Духновича, С.Ф. Русової, Г.Г. Ващенко, М.П. Драгоманова, В.О. Сухомлинського, Х.Д. Алчевської та інших. Значну увагу історико-педагогічному аспекту

впровадження ідеї народності приділяють сучасні дослідники П.П. Кононенко, Є.І. Сявавко, С.Т. Золотухіна, М.М. Чепіль, Л.Л. Савченко, І.І. Садова, Н.М. Горбатюк.

Аналіз цих робіт показав, що питання, які стосуються становлення ідеї народності у вітчизняній вищій школі, потребують додаткового дослідження. Творча спадщина видатного вітчизняного науковця і педагога вищої школи М.О. Максимовича є однією з найбільш значущих в українській гуманітаристиці. Тому актуальним є дослідження ідеї народності як основи виховання національної свідомості у науково-педагогічній творчості М.О. Максимовича.

Мета статті – дослідити ідею народності як основу виховання національної свідомості у науково-педагогічній спадщині М.О. Максимовича.

Виклад основного матеріалу. Ідея народності перебувала в центрі уваги всієї творчості М.О. Максимовича. Учений, педагог був в авангарді передових ідей епохи, коли поступово створювалося нове ставлення до народу і його ролі в історії. Літературознавець, етнограф Олександр

Миколайович Пипін (1833–1904 рр.) указав на цю провідну суспільну ідею XIX ст. та зв'язок між нею та науковим вивченням народу: «Із перших десятиліть нашого століття виникли і стали все більш розширюватися етнографічні вивчення, виростати прагнення до всього власного, народного, пробудження до них містилося в глибинних основах внутрішнього життя народності» [1, с. 3].

Свої думки стосовно важливості принципу народності (як в організації суспільного життя в країні, так і у вихованні нового покоління) М.О. Максимович викладав у своїх наукових роботах, під час навчально-виховної роботи в університеті, у громадській діяльності. Так, у публічному зверненні до студентства і викладачів в урочистій промові «Про російську просвіту», яка була виголошена в зібранні Московського університету 12 січня 1832 року, аналізуючи стан просвіти і питому долю в ній знання, отриманого від інших народів, педагог зазначав: «У життєвому розвитку людського розуму <...> проходить така пора, коли освіта полягає у простому прийнятті чужих істин і досвіду» [2, с. 171]. Учений підкреслив, що духовне життя кожного народу характеризується природною своєрідністю, неповторністю, що знаходить своє відображення у сфері його інтелектуального поступу: «У життєвому розвитку розуму приходить така пора, коли розум, усвідомлюючи свою силу і самобутність, не задовольняється чужим досвідом, бажає створити власний світ понять і бажає жити самобутнім життям» [2, с. 172].

Педагог порушив питання взаємодії «своєнародного» інтелектуального простору з європейським. Так, Михайло Олександрович указав на гостру проблему існування прагнення цілковитого запозичення результатів європейського досвіду в російській еліті: «Бути європейцями стало майже переважною пристрастю росіян» [2, с. 174]. Намагання копіювати супроводжувалося бажанням побудувати як свій освітній процес, так і суспільне життя, тільки за рахунок відтворення сукупності знань, отриманих у духовному розвитку інших країн, у результаті чого «європейським стали вважати іноземне і забули своєнародне» [2, с. 174].

М.О. Максимович доводив, що «піднятися і зрівнятися з Європою в просвіті через просте запозичення і наслідування» не видається можливим, це є хибним шляхом для вітчизняного освітньо-виховного процесу, для інтелектуального життя взагалі. Михайло Олександрович указав на користь запозичення того, що зумовлено власними суспільними потребами: «Тільки те, що відповідає потребам нашим і важливим умовам нашого суспільного і приватного життя». Педагог назвав умови, за яких засвоєння іноземної спадщини буде слугувати для блага вітчизни: «Чужі думки і погляди тільки тоді нам корисні, коли вони слугують до розвитку наших власних» [2, с. 176].

Просте копіювання потрібно замінити на готовність до сприймання інформації, яка буде перероблена для власного розвитку. Таким чином, «ми повинні прагнути не переймати, а розуміти Європейське, для зростання Руського» [2, с. 177].

М.О. Максимович висловив надію на те, що в сучасному йому суспільстві вже почалося усвідомлення необхідності опори на власні народні начала для сталого розвитку. У промові до університетського загалу педагог сформулював своє розуміння історичного моменту і сподівання на повернення до «своєнародності»: «І тепер, здається, Росія вступає вже в той вік, коли дух людський, вихований знаннями ззовні, звертається у свою глибину, щоб розвинути світ власний. Росія ..., здається, починає переходити до внутрішнього життя свого духу, щоб стати самостійною» [2, с. 176]. Російський філософ К.М. Леонтьєв (1831–1891 рр.), розмірковуючи про шляхи вітчизняної освіти, стверджував, що в «гармонійному поєднанні наших свідомих начал із нашими стихійними, простонародними началами лежить врятування нашої народної своєрідності» [3].

На думку Михайла Олександровича, «піднесення своєнародності» не тільки «обіцяє в прийдешньому поколінні принести плоди для добробуту всього суспільства», а й буде сприяти вихованню патріотизму, поширенню знань і культури, позитивно вплине на освітньо-виховний процес: «для істинного виховання дітей ... необхідно ... викликати в них повагу і любов до вітчизни і просвіти» [2, с. 178]. Таким чином, у філософському і загальнонауковому розумінні М.О. Максимович визначив принцип народності як один із головних для організації вітчизняного суспільного простору, включаючи освітній: «ми тепер починаємо усвідомлювати необхідність власного і впевнюватися в тому, що самі вже в силах породжувати власні живі думки і погляди, які будуть для нас більш суттєві і корисні, ніж думки іншого народу» [2, с. 176].

В аспекті нашого дослідження підкреслимо стійкий зв'язок, установлений ученим, між принципом народності, застосованим до основ організації освіти та суспільного зростання як переходу від певного якісного стану до вищого, і розвитком національної свідомості: «випробуване досвідом і освітлене свідомістю – таке просвічене звернення до своєнародності і до її піднесення тепер стає домінантним напрямом розуму Руського» [2, с. 177].

Товариш М.О. Максимовича по Московському університету, літературний критик й історик літератури, професор С.П. Шевирьов (1806–1864 рр.), як і Михайло Олександрович, доносив до загалу свою думку про необхідність покласти в основу навчально-виховного процесу принцип народності і називав цю ідею, яка йому «запала в душу», «найважливішим питанням у сучасному

російському житті» [4, с. 3]. Він також уважав, що виховні системи народів відрізняються і «історія демонструє <...> різницю начал життя Заходу і нашого» [4, с. 2]. Проблема, як слушно зауважив педагог, охоплювала увесь загал: «питання про те, як створити Російське виховання, стало у нас вже живим і загальним» [4, с. 2]. Професор наголошував на тому, що велике значення у вихованні має педагог, який буде долучати молодь до культурного і виховного потенціалу рідного народу, і наполягав на необхідності наповнити навчальні заклади вітчизняними вихователями: «створення Російських вихователів – ось потреба нашої Вітчизни!» [4, с. 2]. Головним завданням вітчизняного педагога, на думку С.П. Шевирьова, було поєднання «свого вихованця з Батьківщиною» та «передання йому знань власною мовою» [4, с. 2].

Проаналізуємо реалізацію застосування принципу народності у творчій спадщині М.О. Максимовича, звернувшись до фольклористичної діяльності вченого. Наукове вивчення народу починалося з уваги до його культури, до усної народної спадщини: «первинний інтерес до народного <...> впливав із простого продовження старого, ще не забутого звичаю, зі звички до тої чи іншої давнини, зі смаку до народної пісні» [1, с. 4]. М.О. Максимович поділяв передові погляди вчених і літераторів на відображення у народній творчості історичного шляху народу, його характеру, світогляду, особливостей естетичного сприйняття. Обставини спільного життя сформували певні риси узагальненого народного характеру: «відвагу в набігах, буйну забутливість у веселості і безпечні лінощі в мирі» [5, с. 440]. Характер літератури, на думку вченого, визначається умовами життя нації (кліматом країни, його історією, звичаями, державними установами і соціальними установами). У роботі «Історія древньої руської словесності» учений стверджував: «Кожний народ живе по-своєму, тому і Словесність у кожного визначеного народу більш або менш особлива, може бути предметом особливого вивчення і дослідження» [6, с. 349]. Під словесністю науковець розумів «сукупність пам'яток, у яких виразилася душа і життя народу за посередництвом мови, усно або писемно» [6, с. 348], і стверджував, що «кожному народу вроджено мати свою Словесність» [6, с. 348]. Пам'ятки народної словесності є «древніми залишками діяльності Руського розуму», через які «відкриваються його властивості і сила, плін його життя та ступінь його просвіти, на якій він був уже в давній час. Отже, ними пояснюється усе древнє життя нашої Вітчизни, а через те і все її життя» [6, с. 387].

Зазначимо, що реакційні літературні сили намагалися показати, що тільки російський народ має права на давньоруську словесність. Так, російський консервативний публіцист М.Н. Катков

(1818–1887 рр.) у рецензії на «Історію древньої руської словесності» М. Максимовича намагався довести, що причиною визнання давньоруської словесності спадщиною суто російського народу був його високий «ступінь розвитку». На думку ж М.Н. Каткова, український народ не був «оживлений всесвітнім історичним духом» і не мав «літератури, яка виникає тільки в народах цивілізованих, у народах історичних» [7].

Критик, професор і ректор Санкт-Петербурзького університету Петро Олександрович Плетньов (1792–1866 рр.) у своїй урочистій промові перед університетською спільнотою «Про народність у літературі», як і М.О. Максимович, указував на значення «словесності» в культурі: «Між незліченними пам'ятками, що свідчать про творчість людського духу, найбільш різноманітними і найбільш міцними є твори словесності» [8, с. 217]. Професор справедливо наголосив як на значенні народної стихії для розвитку літератури, так і на її основній змістовній наповненості: «Серед головних прикмет, яких сучасники наші вимагають від творів словесності, панує ідея народності. Вона становить особливість, яка поєднується з ідеєю кожного народу» [8, с. 218].

Молодий учений М.О. Максимович у передмові до збірки пісень «Про Малоросійські народні пісні» переконливо висловився про воцаріння провідної ідеї народності в літературі: «Настав, здається, той час, коли пізнають істинну ціну народності; починає вже збуватися бажання – хай твориться поезія істинно руська!» [5, с. 439]. У народно-поетичній творчості виявляється, з одного боку, внутрішній духовний світ людини, як представника певної національної ідентичності, з іншого – процес передання моральних та естетичних цінностей між співвітчизниками, їх сприйняття у суспільстві: «відчуваю живо красу наших народних пісень і їх важливість у наш час народності» [5, с. 455].

Подібні думки висловив видатний український письменник М.В. Гоголь, який також відчув, що в 30-х роках XIX ст. примітною рисою інтелектуального життя країни стало усвідомлення природної своєрідності, причому найбільш виразною її рисою стало звернення уваги на усну народну творчість, «прагнення до самобутності і власної народної Поезії» [9, с. 16]. Як справедливо вважав Микола Васильович, наслідками цього загального явища – потягу до розкриття специфічних рис народів, які проживали в Російській імперії – стало ознайомлення громадськості з народною спадщиною українців: «звернули на себе увагу «Малоросійські Пісні, які були до того сховані від освіченого суспільства і трималися в одному народі» [9, с. 17].

М.О. Максимович наголосив на значенні усвідомлення важливості принципу народності для подальшого розвитку літературного процесу:

«Кращі наші поети вже не в основу і взірць своїх творинь ставлять твори іноплеменні, проте тільки як засіб до повнішого розвитку самобутньої поезії, яка народилася на рідному ґрунті, довго була заглушеною пересадками іноземними і тільки інколи крізь них пробивалася» [5, с. 439]. У промові до університетського загалу професор наголосив: «Критика потребує судження власного; Поезія бажає натхнення своєнародного» [2, с. 178]. Учений особливо виділив культурологічний і соціальний зміст принципу народності, з позицій якого він звернувся до аналізу фольклорної спадщини українського народу. Так, обґрунтовуючи необхідність збирання українських народних пісень і їх аналіз, М.О. Максимович писав: «Щодо цього на увагу заслуговують пам'ятки, в яких повніше виражалася б народність: це суть пісні, де звучить душа, яка рухається почуттям, у казці, де відсвічується фантазія народна. У них часто бачимо міфологію, повір'я, звичаї, мораль і події дійсності, які в інших пам'ятках не збереглися. «Казка – складка, а пісня – бувальщина», – говорить прислів'я. Щодо цього вельми значні, а тому гідні уваги і поваги були б розшуки слідів народної міфології, обрядів, збирання пісень, прислів'їв тощо» [5, с. 439]. Ця передмова «Про Малоросійські народні пісні» містила настільки важливі положення, що була надрукована в журналі «Вісник Європи» ще до початку виходу у світ самої збірки пісень [10, с. 18].

Підкреслимо позитивний вплив цього журналу на ознайомлення суспільства з практичним застосуванням ідеї народності до опису надбання конкретних народів у загальноєвропейському масштабі: «Вісником Європи витримано і послідовно впроваджено в життя програму підтримки й ознайомлення зі слов'яно- й українознавством російських читачів» [10, с. 24]. Зазначимо, що редактором і видавцем цього журналу був професор, історик, славіст Михайло Трохимович Каченовський (1775–1842 рр.), який знав українську мову і підтримував М.О. Максимовича у справі збирання творів фольклорної спадщини малоросійського народу. Ще в 1820 р., публікуючи рецензію на збірку сербських народних пісень, яку видав Вук Стефанович, М.Т. Каченовський висловив свої погляди на народну поетичну творчість: «Хто хоче узнати мораль, звичаї і майже все, в чому полягає національність або відмітні ознаки цілого народу, той повинен уважно читати або слухати його пісні, не ті пісні, які створюються ученими Поетами, людьми, що обставинами життя віддалилися від простоти старовинної, ... а ті пісні, що переходять з уст в уста, передаються від предків до нащадків, разом із голосами зберігаються від впливу часу, повторюючись у масі народу» [11]. Професор С.П. Шевирьов також уважав, що «ні в чому народне не виражається так яскраво, як у слові. Слово – невидимий образ народу. За вчен-

ням древньої руської філософії «слово – душа, що народжується, ... у слові народжується і виражається душа народу» [12, с. 103]. Педагог зробив такий же логічний підсумок, як і М.О. Максимович, що усна народна творчість відображає розвиток духу народу: «...в історії російського слова ми будемо розглядати, як народжувалися і розвивалися поступово душа народу російського» [12, с. 103]. Російський учений, педагог, як і його однодумець – український науковець, проголошував свої думки з кафедри університету, публікував свої роботи в періодичній літературі, прагнучи поширення їх у суспільстві [13].

Підкреслимо, що в умовах «офіційної народності» єдино можливим був шлях саме наукового вивчення вченими і викладачами університетів народної творчості українського народу. Тільки на цій основі можна було сподіватися на пошук фольклористичної діяльності у полі, яке відповідало би вимогам імперії, і продовжувати її. Так, М.О. Максимович отримав навіть схвальний відгук від офіційних осіб. Михайло Олександрович направив свою першу збірку українських народних пісень, видану в 1827 р., до тодішнього міністра народної освіти Олександра Семеновича Шишкова (1754–1841 рр.). О.С. Шишков у листі до попечителя Московського округу О.О. Писарева повідомив про отримання ним видання пісень: «Кандидат Московського університету Максимович доставив до мене екземпляр виданих ним малоросійських пісень і повідомив, що він займається укладанням малоросійського словника». Міністр дав позитивний відгук на фольклорну роботу молодого науковця. Підкреслимо, що позитивній оцінці фольклористичної діяльності молодого вченого передовим представником урядових кіл сприяла власна наукова та культурна діяльність О.С. Шишкова. Будучи літератором, лінгвістом, членом Російської Академії, Олександр Семенович для підняття патріотичного духу створив товариство «Бесіди аматорів російського слова». Майбутній міністр освіти не схвалював захоплення вищих класів російського суспільства всім іноземним. Полеміка з питань мови і літератури, порушена О.С. Шишковым, мала велике значення для становлення російської літературної мови, національного самовизначення російської літератури і культури [14]. Попечителю Московського округу у відповідь на отримання збірки він писав: «Мені дуже приємно знати, що п. Максимович вільний від посади час присвячує трудам, корисним для російської словесності» [13]. Таким чином, поряд із певною настороженістю, що була продиктована «побоюваннями українофільства», робота Михайла Олександровича мала і схвальний відгук прогресивних урядовців.

Зазначимо, що з плином часу цензурні утиски друкованого слова в тодішніх політичних умовах

посилювалися, тому проводити українознавчу наукову роботу ставало вкрай важко. Цензура мала «забороняти видання або продаж тих творів словесності, наук і мистецтв, які в цілому складі або в частинах своїх шкідливі для віри, престолу...». С.С. Уваров (1786–1855 рр.), якому належить відома ідеологічна формула, писав стосовно дії цензурних заборон на формування у студентів університету вірності системі, відданості владі таке: «Стверджуючи, що в загальному смислі дух і розум молодих людей потрібно залучити тільки до обміркованого напрямку, щоб сприяти освіті у великій кількості знарядь уряду, щоб цей дух був готовий прийняти почуття вірнопідданські...» [15, с. 187]. На його думку, потрібно було повернути молодь, «особливо університетську», на вивчення тільки «нашої народності», на шляху ж інших інтересів поставити «розумові греблі». Серед «розумових гребель» на шляху розвитку суспільної думки особливо стійкою була та, яка «перегороджувала перебіг наукової думки у сфері одного з трьох начал – народності» [15, с. 189]. Таким чином, збирачі народної поезії нетитульних народів імперії працювали у важких цензурних обмеженнях.

Незважаючи на вкрай несприятливі умови для розвитку наук про український народ, М.О. Максимович працював на цій ниві все життя. Повертаючись до значення ідеї народності, наведемо її оцінку провідними викладачами вищої школи і науковцями. Суспільне значення оприлюднення перед широким загалом творів української пісенної спадщини, зображення народного світогляду, зв'язку поколінь, поглядів народу на освіту і виховання підкреслював у рецензії на збірник М.О. Максимовича С.П. Шевирич: «В історії народної Поезії, мови, розумової освіти, ... як у древньому безцінному ковчезу, зберігаються думки, почуття, перекази, які заповіли предки нащадкам» [16, с. 312].

Історик, педагог, суспільний діяч М.С. Грушевський (1866–1934 рр.) через сто років від видання першої збірки пісень М.О. Максимовича вказував на важливість ідеї народності для соціального розвитку: «Народність XIX віку висувала невмирущу силу народної стихії, вічно творчої, вічно активної, що не може бути ні вбита, ні спинена жодними державними актами» [17, с. 245]. Усталення принципу народності в гуманітаристиці означало перегляд основ дослідження народного життя: «Від сього часу не панівні династії, не імениті роди, а нарід-маса стає героєм української історії, української культури, української творчості в уяві дослідників і широких кругів інтелігенції» [17, с. 245], в результаті чого «думка дослідника, думка поета чи публіциста починає орієнтуватись в усіх таких питаннях на народну масу як на дійсного першотворця» [17, с. 245].

М.С. Грушевський підкреслив важливість народницького підходу, проголошеного М.О. Максимовичем в його передмові до «Малоросійських пісень» та його наукового та суспільного значення: «Він оживлює новим інтересом, новим завданням його роботу і надає їй невмирущого громадського інтересу й значіння для широких кругів його сучасників, найбільше живих і вражливих на питання дня, розвою і поступу, і для всіх тих пізніших поколінь, які у своїх пориваннях і досягненнях із приємністю оглядалися на зав'язки нових течій та їх обґрунтування всього старого спадкоємця традицій, представника офіційної науки, фундатора найвизначнішого наукового осередку України XIX віку» [17, с. 246].

Отже, наголосимо на тому, що ідея народності не тільки живила гуманітарні науки і педагогіку. Поставивши рідний народ у центрі дослідницьких устремлінь, розвиваючи «етнографічну науку», університетська інтелігенція, яскравим представником якої був М.О. Максимович, надала «матеріал для народницьких устремлінь, оживила і посилила їх», що сприяло формуванню національної свідомості молоді та згодом змінило інтегральні якості соціального розвитку.

Висновки і пропозиції. Таким чином, М.О. Максимович, вивчаючи культурну спадщину рідного народу, показав, що народність є одним із найважливіших історико-культурних понять свого часу; розвинув ідею народності, яку застосував як до історії і літературної творчості, так і до освітньо-виховного процесу; показав, що цілковите запозичення і наслідування іноземного досвіду, використання його у вітчизняному освітньо-виховному процесі не може бути основою освіти народу, сформулював умови позитивного використання і засвоєння цього досвіду; довів, що духовне життя кожного народу характеризується своєрідністю, неповторністю, воно знаходить своє відображення у сфері художнього та інтелектуального розвитку народу; показав, що в народній творчості відображається культура та виховні ідеали народу; довів, що для виховання національної свідомості молоді необхідно викликати у неї повагу і любов до вітчизни і просвіти.

Отже, проаналізувавши принцип народності, реалізований у творчій спадщині М.О. Максимовича, можна зробити висновок, що він відбиває засадничу закономірність розвитку освіти. Учений і педагог довів, що освіта і виховання повинні відповідати особливостям свого народу, розвиватися згідно з потребами народу і країни. За таких умов ідея народності буде основою виховання національної свідомості молоді. У подальших дослідженнях плануємо детальніше розглянути виховання національної свідомості молоді крізь призму фольклористичної діяльності М.О. Максимовича.

Список використаної літератури:

1. Пыпин А.Н. История русской этнографии в 4 т. Т. 3. Этнография малорусская. Санкт-Петербург : Типография М.М. Стасюлевича, 1891. VIII, 425 с.
2. Максимович М.А. О русском просвещении. Речь, говоренная в собрании Московского университета 1832 января 12. *Телескоп*. 1832. № 2 (Часть VII). С. 169–190.
3. Леонтьев К.Н. Грамотность и народность. URL: <http://kneontiev.narod.ru/texts/gramotnost.htm>.
4. Шевырев С.П. Вступление в педагогию Санкт-Петербург : типография Имп. Акад. наук, 1852, 34 с.
5. Максимович М.А. О Малороссийских народных песнях. Максимович М.А. Собрание сочинений : в 3 т. Т. 2. Отделы историко-топографический, археологический и этнографический. С. 439–457.
6. Максимович М.А. История древней русской словесности. Максимович М.А. Собрание сочинений : в 3 т. Т. 3. Языкознание. История словесности. С. 346–471.
7. Катков М.Н. Рецензия на сочинение Михаила Максимовича «История древней русской словесности». *Отечественные Записки*. 1840. Т. 9. № 3-4. С. 37–68. URL: http://az.lib.ru/k/katkov_m_n/text_1840_ist_russkoy_slovesnosti.shtml
8. Плетнев П.А. О народности в литературе. Плетнев П. А. Сочинения и переписка. Т. 1. Санкт-Петербург : Типография Императорской Академии Наук: 1885, С. 217–241.
9. Гоголь Н. В. О малороссийских песнях. *Журнал министерства народного просвещения*. 1834 Апрель № 4. С. 128–138.
10. Савченко Ф.Я. Перший збірник українських пісень Максимовича. 1827–1927. Київ : Держтрест «Київ-Друк», 1928. 57 с.
11. Каченовский М.Т. Про сербские народные песни. *Вестник Европы*. 1820. Часть CXII. II. Изящные науки и искусства. С. 112–129.
12. Шевырев С.П. История русской словесности. Сост. и отв. ред. О. А. Платонов. Москва : Русская цивилизация, 2017. 1088 с.
13. Письма М.П. Погодина, С.П. Шевырева и М. Максимовича к князю П. А. Вяземскому 1825–1874 годов (Из Остафьевского Архива). Санкт-Петербург : Типография М.Стасюлевича, 1901. URL: http://az.lib.ru/w/wjazemskij_p_a/text_1874_pisma_k_vyuzemskomu_olderfo.shtml
14. Русские писатели. Биобиблиографический словарь. Том 2. М-Я. Под редакцией П.А. Николаева. Москва : Просвещение, 1990 URL: http://az.lib.ru/s/shishkow_a_s/text_0020.shtml
15. Лемке М. К. Очерки по истории русской цензуры и журналистики XIX столетия : Санкт-Петербург : Книгоиздательство М. В. Пирожкова, 1904. XIII, 427 с.
16. Шевырев С.П. Малороссийские песни, изданные М. Максимовичем, 1827. *Московский Вестник*. 1827. Часть шестая. С. 310–322.
17. Грушевський М.С. «Малороссийские песни» Максимовича і століття української наукової праці. Грушевський М. С. Твори: у 50 т. редкол.: П. Сохань (голов. ред.), І. Гирич та ін. Львів : Світ. 2015. Т. 10. Кн. 1. С. 244–259.

Yurchenko O. The principle of nationality as the foundation national consciousness education in the heritage of M.O. Maksimovich

The article is devoted to theoretical and methodological aspects nationality idea formation and development in M. O. Maksimovich creative heritage, who belongs to the constellation Ukrainian scientists and teachers of higher education. It is established that the educator shared the advanced conviction on the crucial role of the people in history, and considered the notion of nationality one of the most important historical and cultural concepts of his time. It is proved that the educator considered nationality principle to be decisive both in the organization of public life in the country and in his own scientific and pedagogical work, in the educational system of educational institutions. He noted on considering the issue of intellectual development of the people that along with borrowing the property of other peoples comes a time when the people begin to rely on their own creative forces. It is emphasized that the conclusions established by M. O. Maksimovich about significant differences in the historical path, mentality, culture of different nations determined his opinion on the inadmissibility of mechanical copying of their experience. It is established that the scientist determined the conditions of positive use and assimilation other nations experience for the development of the indigenous people, for their own country benefit. It is shown that the proclaimed principle was the foundation of the scientist's folklore activity. M. O. Maksimovich developed the idea of nationality, applied the concept of "nationality" to the analysis of history and song heritage on systematically collecting and researching folklore works, scientifically studying the culture of the indigenous people. Emphasis is placed on M. O. Maksymovych's proof of the originality each nation spiritual life and highlighting the peculiarities of Ukrainian culture. It is established that the educator introduced the results of his research into higher education process, published them both as material for lectures and as material for a wide readers range. It is shown that M. O. Maksymovych emphasized the reflection of the educational ideals of the people in folk art. It is proved that in order to educate the national consciousness of young people, the teacher considered it necessary to evoke in them respect and love for the fatherland and education. It is established that the educator emphasized that nationality reflects principle the fundamental education laws, which is that education and upbringing should correspond to the uniqueness of their own people and develop in accordance with its social needs. It is proved that the scientist has established a relationship between nationality principle application and young people national consciousness development.

Key words: nationality, principle of nationality, folk art, education, national consciousness, M. O. Maksymovych.